

Möllevångstorget

- En fallstudie
utifrån två platsteorier

Linnéa Björk

Landskapsarkitektprogrammet
2011-05-20

SLU, Sveriges Lantbruksuniversitet

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Område Landskapsarkitektur

Författare	Linnéa Björk
Titel (sve)	Möllevångstorget - En fallstudie utifrån två platsteorier
Titel (eng)	Möllevångstorget - A case study based on two theories
Program/utbildning	Landskapsarkitektprogrammet
Huvudområde	Landskapsarkitektur
Nyckelord	Territorium, det offentliga rummet, gestaltning, samverkan, beteende, rörelse, Möllevångstorget, torg
Handledare (SLU/extern)	Arne Nordius, Område Landskapsarkitektur, SLU Alnarp
Examinator (SLU/extern)	Mattias Qviström, Område Landskapsarkitektur, SLU Alnarp
Kurstitel	Kandidatexamensarbete i Landskapsarkitektur
Kurskod	EX0649
Omfattning (hp)	15 hp
Nivå & fördjupning	G2E
Serienamn	Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU
Utgivningsort	Alnarp
Utgivningsår	2011
Program/utbildning	Landskapsarkitektprogrammet

Framsidas bild:

Torghandel på Möllevångstorget. (Foto: Linnéa Björk, 2011-04-20)

Sammandrag

Vi använder oss alla dagligen av den offentliga miljön för att förflyttar oss genom staden. Den offentliga miljön är en viktig del av vår stad och det är här många sociala möten uppstår och olika aktiviteter utspelar sig. Utemiljön i staden ska ge invånarna trevliga och varierande platser att vistas kring. I detta arbete kommer jag att söka en förståelse för hur det fysiska rummet fungerar och hur vi människor rör och beter oss i det offentliga rummet. Syftet med arbetet är att utforska om två platsteorier är användbara som redskap för att öka förståelsen för en plats och i sin tur för det offentliga rummet. Målet med arbetet är att utföra en fallstudie av ett torg, i detta fall Möllevångstorget, utifrån de två platsteorierna. Möllevångstorget i Malmö kommer att representera den offentliga miljön, dess aktivitet och funktion, genom hela arbetet. I fallstudien ingår litteraturstudier av de två platsteorierna och observation av torget. Observationerna har utförts under två dagar och vid olika tidpunkter för att få en förståelse för torgets händelser och aktiviteter under olika tider på dygnet.

Resultatet av fallstudien tyder på att väderförhållanden och andra aspekter i omgivningen har stor påverkan på hur vi uppehåller oss på en plats och var vi väljer att röra oss. Resultatet visar också tydligt att det finns rörelsestråk som är mer populära än andra. Ett tydligt stråk som uppmärksammas är en diagonal rörelse över torget. Att använda sig av platsteorier för att studera en plats leder till fler infallsvinklar som gör det möjligt att upptäcka händelser på torget som man annars aldrig hade uppmärksammat. Samverkan mellan människor och fysisk miljö är stark och våra beteenden uppstår ofta utifrån en koppling till något materiellt i vår omgivning. Eftersom denna samverkan är så pass intensiv är det viktigt för en landskapsarkitekt att förstå hur vi människor agerar på olika platser.

Nyckelord: Territorium, det offentliga rummet, gestaltning, samverkan, beteende, rörelse, Möllevångstorget, torg.

Abstract

We are daily using the public space to move throughout the city. The public space is an important part of our city and it's where a lot of social activities occur and a lot of different events take place. The outdoor environment in the city should offer the residents nice and varying places for staying. In this essay I will try to understand how the physical environment works and how people moves and behave in the public space. The purpose of this assignment is to explore if two theories are useful as tools for understanding a place. Möllevångstorget in Malmö will represent the public space throughout this operation. The case study contains literature studies about the theories and an observation of the square. The square has been observed during two days at different times throughout the day.

The results of the case study indicate that weather and other influences from the environment has a great impact on us and our behavior in public space. The results also indicate that there are passages over the square that is more frequently used than others. One significant passage goes straight across the square, in a diagonal. One of the good aspects by using theories to understand a place is that they can help you discover events that you otherwise wouldn't consider as an happening at all. The interaction between people and physical environment is strong and it's important for a Landscape Architect to achieve an understanding for this connection.

Keywords: Territory, public space, design, interaction, behavior, movement, Möllevångstorget, square.

Innehållsförteckning

Sammandrag

Abstract

Figur- och tabellförteckning	6
1 Inledning.....	7
1.1 Bakgrund.....	7
1.2 Mål, syfte och frågeställning.....	7
1.3 Material och metod.....	7
1.4 Avgränsningar.....	9
2 Platsteorier	10
2.1 Mattias Kärrholms teori.....	10
2.2 Jan Gehls teori.....	14
3 Fallstudieområde.....	16
3.1 Val av torg och varför.....	16
3.2 Möllevångstorget i sitt sammanhang.....	16
3.3 Aktiviteter på torget.....	17
3.4 Möllevångstorgets utformning	18
4 Resultat av observation	20
5 Diskussion	27
5.1 Resultatdiskussion.....	27
5.2 Metoddiskussion.....	30
6 Avslutande reflektion.....	31
6.1 Uppsatsens slutsatser.....	31
6.2 Förslag på fortsatt forskning.....	32
7 Referenser	33
7.1 Elektroniska källor.....	33
7.2 Tryckta källor.....	33

Figur- och tabellförteckning

Figur 1: De fyra produktionsformerna	12
Figur 2: Planutsnitt över Möllevångstorget och dess omgivning	17
Figur 3: Vy över Möllevångstorget, mot väster	18
Figur 4: Arbetets ära får en central plats på torget under vänsterpartiets manifestation	19
Figur 5: Fotografiet visar hur människorna förflyttar sig i en diagonal riktning över torget	20
Figur 6: Möllevångstorget under torghandel	21
Figur 7: Cykelvägen som leder längs torgets södra sida	22
Figur 8: Ungdomar som använder sig av statyn vid soligt väder	23
Figur 9: Fotografiet visar att fasaden är en populär plats att uppehålla sig intill när det är vackert väder	24
Figur 10: Fotografiet visar de tre bänkarna som finns placerade på torget och de vardagliga aktiviteter som är vanliga på denna plats	25

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Jag har sedan länge haft ett speciellt intresse för det offentliga rummet i staden och hur platser och människor samverkar. När jag hörde en föreläsning med Mattias Kärrholm under första året på landskapsarkitektutbildningen stärktes mitt intresse ytterligare och det var här min fascination för torg väcktes. Föreläsningen handlade om territorialitet och om Kärrholms avhandling *Arkitekturens Territorialitet* (2004). Jag inspirerades av Kärrholms slutsatser om tre torg i Lund. Jag bodde tidigare i Lund vilket gjorde det ännu intressantare eftersom jag då kunde utforska på egen hand hur torgen fungerade i verkligheten, utifrån vad jag läst i Kärrholms avhandling. Sedan dess har jag inte kunnat släppa tanken om hur torg fungerar och hur vi människor beter och rör oss i det offentliga rummet. För att utforska hur den offentliga miljön fungerar kommer jag i detta arbete att studera ett torg utifrån två platsteorier. Jag kommer att prova om de två platsteorierna kan hjälpa mig att utveckla en djupare förståelse för hur torget fungerar.

1.2 Mål, syfte och frågeställning

Målet med arbetet är att utföra en fallstudie på ett torg utifrån två platsteorier. Syftet är att utforska om dessa två platsteorier är användbara som redskap för att förstå hur en plats fungerar. Utifrån detta syfte vill jag söka en förståelse för hur det fysiska rummet fungerar och hur vi människor rör och beter oss i det offentliga rummet. Frågeställningen lyder: Kan två platsteorier hjälpa mig att få en djupare förståelse för hur en plats fungerar?

Jag har dessutom en förhoppning om att arbetet ska kunna fungera som en hjälp för andra landskapsarkitektstudenter, framförallt när det gäller att få en inblick och förståelse för en plats. Men också för att öka förståelsen för de två platsteorierna som kan vara användbara för landskapsarkitekter t.ex. vid analysstadiet av en plats eller i gestaltungsprocessen.

1.3 Material och metod

Jag har studerat två teorier och de utvalda författarna är Mattias Kärrholm (2004) och Jan Gehl (2010). Dessa två teoretiker används för att få fler infallsvinklar och för att kunna utveckla min förståelse för en plats på en djupare nivå. De två teoretikerna valdes utifrån mitt eget intresse och för att deras teorier är relativt lättförståeliga och användbara utifrån min frågeställning. Som jag nämnt tidigare kom jag i kontakt med Kärrholms teori under min utbildning och tyckte det lät intressant att analysera en plats utifrån territoriella aspekter. Samtidigt kommer jag att få en ökad förståelse för begreppet territorialitet. I Kärrholms avhandling (2004) fastnade jag främst för delen som svarar på frågan: "Hur kan den territoriella diskussionen användas i studier av offentliga miljöer?" (Kärrholm, 2004, sid. 11) I denna del undersöker han den arkitektoniska gestaltningens roll på tre torg i Lund

och hur platsens gestaltning bidrar till platsens funktion och likaså hur rörelser påverkas av utformningen.

Gehls teori är representerad eftersom hans namn och teori ofta kommer på tal inom landskapsarkitekturen och på grund av hans starka koppling till det sociala livet. Jag har länge velat utveckla min kunskap om hans teori eftersom jag anser den vara mycket användbar för mig som framtida landskapsarkitekt. Jag har studerat deras teorier för att få en djupare förståelse för hur författarna använder sig av dem och för att jag i sin tur ska kunna använda mig av dem i praktiken. Litteraturen som jag använder mig av är *Arkitekturens territorialitet* av Mattias Kärrholm (2004) och *Life Between Buildings, Using Public Space* av Jan Gehl (2010). Första upplagan av Jan Gehls bok publicerades 1971 på danska och sedan dess har den publicerats på engelska. De nya upplagorna innehåller i princip samma innehåll som tidigare utgivet material, då det endast gjorts småjusteringar i innehållet.

De två författarna kompletterar varandra väl då den ena har en stark social koppling medan den andra har ett mer reglerat och teoretiskt synsätt. Deras teorier är olika på så vis att Kärrholm utgår ifrån ett begrepp (territorialitet) medan Gehl har en betydligt bredare infallsvinkel i sin analysmetod. Man kan säga att Kärrholm inriktar sig på olika maktövningar och hur dessa uppstår och bibehålls medan Gehls tankar kretsar kring varför vi människor väljer att uppehålla oss i den offentliga miljön. Gehls teori har en stark koppling till det sociala livet.

För att samla in information om hur den offentliga miljön fungerar har jag som tidigare nämnts valt att använda mig av ett torg, Möllevångstorget som är beläget centralt i Malmö. Torget kommer att representera den offentliga miljön i staden och dess aktivitet och funktion. Fallstudien utförs utifrån två teorier men också utifrån observation på plats. Den egna observationen är en del av fallstudien eftersom jag vill få en inblick i hur den offentliga miljön fungerar i ett verkligt sammanhang. För att samla in information har jag vid sex tillfällen utfört observationer på plats. Observationerna har utförts under två dagar, en vardag och en helgdag. Helgdagen var en speciell dag eftersom det var den första maj. Vid båda tillfällena har jag besökt platsen tre gånger om dagen och varit på plats i en timme åt gången. Jag har besökt torget på förmiddagen, eftermiddagen och på kvällen för att få en överblick över torgets funktion och användning större delen av dygnet. Under observationerna besökte jag alla torgets delar genom att promenera omkring och jag satt dessutom ner och blickade ut över händelserna på torget. Jag observerade främst hur rörelsen på torget såg ut och hur folk förflyttade sig (t.ex. gående/cyklande). Jag hade under hela min observation ett anteckningsblock i handen och förde fältanteckningar på allt jag uppmärksammade. Dessutom tog jag foto av händelser som skedde på torget bl.a. för att minnas och för att använda som förtydligande material i arbetet.

I fallstudien har jag analyserat torget i detalj och kommer senare i detta arbete att föra en diskussion utifrån de två platsteorierna. I diskussionen kommer jag att reflektera över hur de två teorierna har hjälpt mig utveckla en förståelse för torgets funktion och användning.

1.4 Avgränsningar

Jag har begränsat mig till att studera ett torg i min fallstudie och kommer därför inte att diskutera eller jämföra mitt valda torg med hur andra torg fungerar. Dessutom har jag begränsat mig till två teorier och kommer från sett att nämna några vid namn inte studera fler ingående. Mitt valda ämne har en stark koppling till landskapsarkitektens yrke men trots detta kommer jag inte att fördjupa mig i denna relation, dock kommer jag att göra kopplingar till en landskapsarkitekts arbetsuppgifter.

Torget kommer att avgränsas av gator och fasader. Fasaderna och uteserveringarna omringar torget och har en funktion utöver sin verksamhet genom att fungera som inramning. Torget kommer därför att avgränsas så att fasader och verksamheter finns representerade. På tre av torgets fyra sidor sker avgränsningen utav fasader. Däremot på den fjärde sidan, mot väster, avgränsas torget istället av en väg som fungerar som en naturlig avgränsning.

Senare i arbetet kommer två begrepp att användas för torgets avgränsning. Dessa två begrepp är torg och torgyta. Begreppet *torg* innebär hela torgets yta inklusive de mindre gatorna som interagerar med torget (Figur 2). Däremot när ordet *torgyta* används representerar det enbart den yta som är belagd med smågatsten (Figur 2). I detta sistnämnda begrepp ingår alltså inte de omgivande gatorna. Ytterligare ett förtydligande när det gäller avgränsningen av torget är att Bergsgatan (den större vägen mot väster) aldrig räknas in som en del av torget.

2 Platsteorier

I detta kapitel presenteras de två platsteorierna mer ingående. Först ut är Kärrholms definition av begreppet territorialitet som följs utav en sammanfattning av hans analysmetod. Därefter presenteras Gehls platsteori.

2.1 Mattias Kärrholms teori

Kärrholm utgår ifrån begreppet territorialitet i sin platsteori och hans analysmetod kretsar därför kring just detta begrepp. Syftet med Kärrholms avhandling var att skapa förutsättningar för en diskussion om hur gestaltning och territorialitet hänger ihop (Kärrholm, 2004, sid. 10). Bakgrunden till Kärrholms definition finns hos flera teoretiker som behandlat ämnet och den som utgör grunden för hans syn på begreppet är Robert D. Sack som skrivit boken *Human Territoriality* (1986). Utifrån olika teorier har Kärrholm sedan själv kommit fram till en egen definition av begreppet territorialitet.

Kärrholm framhåller i sin avhandling att begreppet territorialitet används inom många olika ämnen, t.ex. inom politiska, kulturella och sociala sammanhang (Kärrholm, 2004, sid. 10). Definitionen av begreppet inom de olika ämnesområdena skiljer sig åt men alla utgår ifrån att det handlar om ett område i någon form och Kärrholm inriktar sig på en definition inom arkitekturen. Kärrholm menar att territorialitet är en avgränsning, ett område som på något vis är kontrollerat. Han tillägger också att ett territorium i princip alltid understöds av en arkitektonisk gestaltning (Kärrholm, 2004, sid. 10). Kärrholm menar att ett territorium är något utpekbart, något som går att utläsa i den fysiska miljön som t.ex. byggnader, torg, parkeringsplatser, stolar och cafébord. Ett territorium kan alltså både vara en fast installation eller ett tillfälligt element i stadens rum (Kärrholm, 2004, sid. 77).

Kärrholm diskuterar skillnaden mellan begreppet territorium och plats. Han menar att en plats är ett område med högre komplexitet än ett territorium (Kärrholm, 2004, sid. 78). Det innebär alltså att en plats innehåller många fler egenskaper än vad ett territorium gör och att territoriet endast är *en* av platsens alla egenskaper. Enligt Kärrholm fungerar platsbegreppet bäst när det handlar om att finna en plats identitet och dess upplevelse värden medan territorialitet fungerar bättre när det handlar om mark och olika kontroller (Kärrholm, 2004, sid. 78-79). Kärrholm skriver att om ett territorium slutar fungera kan det leda till att området också slutar fungera som plats. "Ett territorium upphör att fungera, en plats dör." (Kärrholm, 2004, sid. 78)

Kärrholm betonar i sin avhandling att territorialitet och rumslig kontroll är viktiga frågor att ta hänsyn till när det gäller användning och arkitektonisk planering. Han menar vidare att vi människor ständigt i vår vardag är tvungna att respektera olika territorier så som parkeringsplatser, parkområden och cykelvägar (Kärrholm, 2004, sid. 9). Vi människor respekterar oftast territorier helt okontrollerat och utan att vi egentligen tänker på det. Kärrholm menar att territorier påverkar vårt beteende och våra rörelser i stadsrummet och

att det finns en tydlig koppling mellan territorialitet och gestaltning. Samtidigt påpekar han att begreppet är ovanligt inom planerings- och arkitektvärlden och han menar att ord som offentlig/privat eller rum/plats är begrepp som används istället. Kärrholm påstår att det krävs forskning i hur den byggda miljön påverkar användningen av en plats och hur den i sin tur påverkar vårt vardagsliv. Han menar att det krävs förståelse för en plats för att förstå konsekvenserna av den fysiska miljöns påverkan på vårt beteende. Kärrholm tror att begreppet territorialitet kan fungera som ett verktyg i detta avseende (Kärrholm, 2004, sid. 9-10).

För att hjälpa läsaren att få en förståelse för hur begreppet territorialitet används i praktiken gör Kärrholm något han kallar för tematisk uppdelning. Han delar in territorialitet i tre teman som han kallar beteende, samhällsfenomen och kodning. Kärrholm menar att indelningen fungera som en hjälp när det gäller att definiera territorium. Kärrholm förklarar att denna tematiska indelning inte är absolut utan att en specifik händelse kan ingå i flera olika teman. (Kärrholm, 2004, sid. 33- 35)

Kärrholm förklarar att i första temat (beteende) ingår studier om den personliga territorialiteten. Han skriver att händelser som handlar om känslomässiga kopplingar, personifiering och identitet som på något vis är kopplat till en fysisk miljö hör hemma i denna definition (Kärrholm, 2004, sid. 38). I tema nummer två handlar det istället om territorialitet som samhällsfenomen. Här behandlas platser som på något vis är reglerade uppifrån, från t.ex. politiker eller kommun. Dessutom ingår de aktiviteter som sker utefter sociala och kulturella händelse också i detta tema (Kärrholm, 2004, sid. 49). Den tredje och sista kategorin är mer diffus. Här kategoriserar Kärrholm de händelser som inte kan kopplas till de två andra indelningarna och han skriver att detta tema har en betydligt mer generell och filosofisk definition än de två övriga (Kärrholm, 2004, sid. 35). Denna sistnämnda kategori är inte tydlig nog för att hjälpa mig i mitt sammanhang och studerar man Kärrholms artikel *Territorial Complexity in Public Places – a Study of Territorial Produktion at Three Squares in Lund* (2005), använder han själv inte denna kategorisering när han analyserar tre torg i Lund. Istället inriktar han sig på följande kategorisering som beskrivs här nedan.

För att vidare utforska begreppet territorialitet har Kärrholm gjort en kategorisering utifrån vad han kallar olika former av territoriella produktioner. Utifrån denna kategorisering utforskar han hur platser blir till och hur territorier skapas och bevaras. Återigen påtalar Kärrholm att inte heller denna indelning är absolut, det är vanligt även här att en händelse kan kategoriseras i flera produktioner (Kärrholm, 2004, sid. 82-83). I tabellen på nästa sida (Figur 1) går det att utläsa hur han valt att kategorisera de olika produktionerna som han kallar strategi, taktik, association och appropriation (Kärrholm, 2004, sid. 82).

Tabell över Kärrholms indelning av de fyra territoriella produktionerna:

	Opersonlig kontroll	Personlig kontroll
Riktad produktion	Territoriell strategi	Territoriell taktik
Produktion genom bruk	Territoriell association	Territoriell appropriation

Figur 1. (Kärrholm, 2004, sid. 82)

Här nedan löper en förklaring och exemplifiering av de fyra produktionsformerna. Kategoriseringen är indelad i riktad produktion alternativt produktion genom bruk och utöver dessa sker också en kategorisering i om händelsen sker av opersonlig- eller personlig kontroll. Kärrholm skriver att:

Territoriell strategi och taktik representerar här medvetet planerade och målmedvetna försök att avgränsa ett territorium.[...]Territoriell association och appropriation representerar territoriella produktioner som inte planerats på ett målmedvetet sätt utan snarare kan ses som konsekvenser av ett bruk. (Kärrholm, 2004, sid. 83)

Riktad produktion innebär en avsiktlig handling som antingen sker via eget personligt val eller genom en handling som vi själva inte kan kontrollera. I detta fall använder Kärrholm sig av orden opersonlig- och personlig kontroll där han syftar på vem som tar beslutet till en viss handling. Inom kategoriseringen riktad produktion finns territoriell strategi och territoriell taktik som båda två handlar om att tillgängligheten till ett område eller plats avsiktligt begränsas av en användare. Båda dessa produktioner har tydliga kopplingar till avgränsningar och markeringar av materiella objekt (Kärrholm, 2004, sid. 83). Den territoriella strategin utgör platsens ordning och kontroll. I denna kategori definieras territorier som är planerade i förväg (Kärrholm, 2004, sid. 87) dvs. att vi människor följer de reglerna som finns och inte gör något eget val. Ofta är reglerna dessutom markerade (Kärrholm, 2004, sid. 87) med skyltar och ett tydligt exempel är ett cykelstråk som markeras med en påbudsskylt för cykel. Den territoriella taktiken däremot är inte planerad i förväg utan dessa territorier uppkommer av ett personligt intresse och är alltid tillfälliga. Ett exempel på en territoriell taktik kan vara att en person medvetet upptar en hel bänk med sin jacka eller att en picknickplats markeras ut av en filt (Kärrholm, 2004, sid. 88).

De två formerna som Kärrholm kallar produktion genom bruk är utifrån hans indelning territoriell appropriation och -association. Dessa territorier är i motsvarighet mot de två tidigare bundna till vanor och bruk som uppstår ur en kontext (Kärrholm, 2004, sid. 90). Territoriell appropriation kan jämföras med territoriell taktik eftersom båda två sker utifrån en personlig kontroll men skillnaden är att den territoriella appropriationen inte sker medvetet. Ett sådant territorium uppstår istället när en person vistats på en plats under en längre tid och att platsen på det viset tros vara användarens territorium (Kärrholm, 2004, sid. 91). Ett exempel kan vara en person som använder sig av en bänk för att läsa en bok och utan att tänka på det agerar på ett vis som gör att bänken verkar upptagen för

förbipasserande. Det som sker när en territoriell appropriation uppstår är att platsen övergår från att vara vilken plats som helst till att bli speciell för användaren (Kärrholm, 2004, sid. 91). Bänken som den läsande personen använder har övergått till att bli användarens läshörna.

Den andra produktionen som uppstår genom bruk är territoriell association och till skillnad från appropriation uppstår detta territorium okontrollerat dvs. inte utifrån en persons eget val. Dessa territorier uppstår då en person under tid börjar associera en plats med ett visst bruk. Ett exempel kan vara en sluttning som fungerar som pulkbacke på vintern. Sluttningen kallas pulkbacke året runt trots att den bara utnyttjas för detta ändamål under vinterhalvåret. Ett annat exempel är klätterträdet som barnen använder att klättra i. (Kärrholm, 2004, sid. 93).

Ovanstående exempel och många därtill är territorier som vi människor ständigt utsätts för i vår vardag och dessa territorier menar Kärrholm påverkar i sin tur vårt beteende och hur vi rör oss i stadsrummet (Kärrholm, 2004, sid. 9). Ibland följer vi reglerna och underkastar oss de territoriella strategierna men lika ofta går vi också emot reglerna och gör ett eget val.

Flera gånger, i Kärrholms avhandling, kommer parkeringsplatsen på tal som ett bra exempel för att förstå de olika produktionerna (Kärrholm, 2004, sid. 132-134). Parkeringsplatsen är en territoriell strategi eftersom det är planerat att inom detta område får man parkera bilen. Parkeringsplatsen görs synlig via påbudsskyltar och av eventuella markeringar på marken där bilen ska stå. Kärrholm menar att parkeringsplatsens territoriella strategi finns kvar eftersom det finns parkeringsautomater, parkeringsvakter och regler. Parkeringsplatser innehåller ofta så pass mycket information att vi direkt förstår vad platsen är avsedd till. Alla olika objekt inom ett område kallar Kärrholm för aktanter (Kärrholm, 2004, sid. 122) dvs. han anser att både bilarna, träden och parkeringsautomaterna är olika aktanter. Begreppet aktant har Kärrholm hämtat från Bruno Latour (1988) (Kärrholm, 2004, sid. 16). Om parkeringsplatsen har en enklare utformning som endast består av en grusplan och en parkeringsskylt, kommer troligtvis de flesta bilar att parkeras i raka rader trots att det inte finns markeringar på marken. Denna handling sker eftersom vi associerar till en parkeringsplats med mer strikt utformning och på så vis uppstår en territoriell association. Vi vet alltså hur vi ska uppföra oss trots att det inte är uttalat just på denna plats.

Alla aktanter inom ett område bildar tillsammans ett nätverk som hela tiden förändras utefter vad som händer och finns på platsen. För att studera den territoriella makten är det därför nödvändigt att se territoriet i sitt verkliga sammanhang. Kärrholm menar att det är nätverket av aktanter som bildar ett maktspel som i sin tur leder till att territorium uppkommer (Kärrholm, 2004, sid. 135). Kärrholm skriver att ett torg måste ha olika territoriella nätverk för att vara ett fungerande och välbesökt torg (Kärrholm, 2004, sid. 149). Han menar att torget måste fungera för såväl torghandel som cykelparkering, för lekande barn och för större evenemang. Vidare menar Kärrholm att om torget innehåller alla dessa olika nätverk kan man tala om en territoriell komplexitet (Kärrholm, 2004, sid. 271).

2.2 Jan Gehls teori

Gehls teori presenteras i *Life Between Buildings – Using Public Space* (2010). Hans teori inriktar sig på hur vi människor använder oss av olika platser och hur platserna ska vara utformade för att vara attraktiva platser för oss människor. Gehls syfte med boken är att ge läsaren en förståelse för hur viktig den offentliga miljön i en stad är för invånarna. Hans budskap är att vi ska ta väl hand om den värdefulla miljö som finns mellan husen i staden, alltså det offentliga rummet. Gehls förhoppning är även den, precis som Kärholm, att hans teori ska fungera som ett gestaltningsverktyg i planeringsprocessen vid förändring och utveckling av stadens rum (Gehl, 2010, sid. 7).

Gehl diskuterar hur vi människor förflyttar oss genom staden, var vi helst stannar till och varför vi stannar till på en viss plats. Gehl uttrycker tankar om hur olika förutsättningar påverkar det offentliga rummet, det kan vara alltifrån väderförhållande till hur bänkarna är placerade på ett torg. Gehl samtalar om att det offentliga rummet ska vara uppbyggt för att ge möjlighet till aktivitet och användning. En annan aspekt som Gehl diskuterar flitigt är en strategi om att vi människor vill ha något att titta på, ju mer aktivitet som sker desto intressantare tycker vi det är att vistas på en plats. Gehls fokus ligger alltså på uteaktiviteter i det offentliga rummet och hur olika fysiska omständigheter påverkar denna aktivitet (Gehl, 2010 sid. 9).

Gehl definierar tre olika typer av uteaktiviteter som sker i det offentliga rummet. Den första typen kallar han nödvändiga aktiviteter och ger exemplet att vägen till skolan är en sådan aktivitet. Gehl beskriver att denna aktivitet består främst av vardagsaktiviteter och tidsfördriv. Slutligen förklarar han att den nödvändiga aktiviteten sker under alla omständigheter och påverkas inte av dess omgivning, som de två övriga. Den andra aktiviteten är den valbara aktiviteten som sker främst under gynnsamma förhållanden då väder och omgivning är inbjudande. Ett exempel på en valbar aktivitet kan vara en promenad för att njuta av solen. Den tredje och sista kategorin är social aktivitet, denna aktivitet innefattar konversationer med medmänniskor och är därför starkt beroende av att andra människor är närvarande i omgivningen. (Gehl, 2010 sid. 9-12)

Gehl anser att den offentliga miljön ska kunna erbjuda alla ovanstående aktiviteter för att vara en attraktiv miljö och om utemiljön saknar kvalitet är det enbart nödvändiga aktiviteter som påträffas, de andra två som är beroende av omgivningen uteblir. Däremot om omgivningen är av hög kvalitet sker fler aktiviteter och aktiviteterna tar dessutom ofta längre tid eftersom omständigheterna gör det trevligt att vistas utomhus (Gehl, 2010 sid. 9-12). Gehl skriver också att om det finns möjlighet till aktivitet så är chansen större att fler aktiviteter uppkommer och han beskriver detta genom följande ordval "Something happens because something happens because something happens.[...]nothing happens because nothing happens." (Gehl, 2010, sid. 75). Vi människor tycker alltså att aktivitet är spännande och vi vill oftast uppehålla oss där det är liv och rörelse. Gehl beskriver detta med ytterligare några talande ord, "[...]people come where people are." (Gehl, 2010 sid. 25).

Gehl kategoriserar den sociala kontakten efter hög och låg intensitet. I hans kategorisering står den höga intensiteten för nära vänskap och den lägre intensiteten av passiv kontakt så

som att lyssna eller titta på något. Gehl menar att om utemiljön har brister försvinner kontakt som är av låg intensitet (Gehl, 2010 sid. 15-17). Gehl utvecklar diskussionen om den sociala kontakten genom att lägga till aspekter som hämmar respektive främjar att social kontakt uppstår. Han förklarar att väggar, långa avstånd, hög fart och nivåskillnader är aspekter som fungerar hämmande (Gehl, 2010, sid. 72). Gehl förklarar också att bänkar bör placeras i vinkel, i riktning mot varandra (Gehl, 2010, sid. 170).

Gehl menar att det viktigaste i ett centrum är att möta, se och höra andra människor och för att detta ska fungera måste omgivningen fungera och inbjuda till dessa ändamål (Gehl, 2010 s.28). Gehl diskuterar om stå, sitt och gång möjligheter i sin teori. När det gäller sitt möjligheter anser Gehl att det bör finnas både primära och sekundära sittplatser. Med detta menar han att det är optimalt om det finns bänkar men också andra objekt att sitta på som t.ex. en trappa (Gehl, 2010, sid. 159-161).

Gehl poängterar att en perfekt sittplats är placerad med ryggen mot något t.ex. mot en fasad eller en häck. Han menar också att bänkar bör placeras på ett sett som gör att man har utblick över platsen man befinner sig på. Dessa utgångspunkter går även att applicera på stå möjligheterna och Gehl kallar detta fenomen för kanteffekten. Utöver att ha bra utblick och att ha ryggen säker är det också viktigt att det finns något att luta sig mot om man ska stå på en plats under en längre tid, en stolpe eller en fasad är två bra alternativ (Gehl, 2010 sid. 149). Gehl utvecklar denna tanke genom att påstå att en oregelbunden fasad är utmärkt för stå aktivitet (Gehl, 2010 sid. 152). Han menar också att en oregelbunden fasad kan skapa mikroklimat som gör det möjligt att vistas på platsen trots sämre väder. Olika väderförhållanden är en stark faktor för hur vi uppehåller oss på en plats och därför är det viktigt att en plats kan ge skydd mot dåligt väder och bra tillgång på det fina vädret (Gehl, 2010 sid. 180).

Gehl skriver att vi människor gärna tar genvägar om vi har möjlighet, framförallt när vi ser vårt mål (Gehl, 2010 sid. 141). Detta resulterar i att diagonala rörelser över öppna platser uppkommer. Markmaterialet är en annan aspekt som har betydelse för var vi väljer att röra oss. Vi väljer helst att förflytta oss över det material som är jämnast till ytan men finns det genvägar väljer vi hellre dessa trots att markmaterialet eventuellt är sämre (Gehl, 2010 sid. 135-137). Ytterligare en aspekt som Gehl reflekterar över är skillnaden mellan olika skalor i stadens rum. Han menar att när den mänskliga skalan möter bilens territorium på en och samma plats kan det uppstå konflikter eftersom dessa två skalor inte är anpassade för varandra (Gehl, 2010 sid. 71).

3 Fallstudieområde

3.1 Val av torg och varför

Fallstudieområdet kommer utgöras av ett torg och torget kommer att representera det offentliga rummet genom hela arbetet. Det utvalda torget är som tidigare nämnts Möllevångstorget i Malmö. Att välja ett torg som representant för det offentliga rummet var självklart eftersom det är här stadens aktiviteter samlas, på en och samma plats. Enligt Kärrholm är torget dessutom den perfekta platsen att studera begreppet territorialitet (Kärrholm, 2004, sid. 13). Det var däremot svårare att välja vilket torg som skulle representera och stå till grund för min kommande diskussion. Möllevångstorget valdes främst på grund av sin placering i staden och de allsidiga aktiviteter som sker på och kring torget. Dessutom är det liv och rörelse på torget dygnet runt vilket gör att fallstudien blir innehållsrik och varierande. Fallstudien kommer endast att utföras på ett torg för att få en djupare förståelse och inblick i just detta torg, istället för att eventuellt studera två eller flera torg och få en mer övergripande förståelse.

3.2 Möllevångstorget i sitt sammanhang

För att kunna förstå torgets rörelse och aktivitet är det viktigt att sätta platsen i ett sammanhang. Därför följer här nedan en kort presentation om Möllevångstorgets position i staden och om dess omgivning. För att lättare förstå torgets sammanhang redovisas ett planutsnitt på kommande sida (Figur 2).

Möllevångstorget har ett strategiskt läge i södra Malmö och är en av de mest välbesökta platserna i staden, både när det gäller turister och Malmöbor. Möllevångstorget fungerar som en naturlig mötesplats för Malmös alla multinationella grupper. Området kring Möllevångstorget lockar med internationellt kök, torghandel, billiga priser och en internationell atmosfär. Utöver denna multinationella aspekt finns det också ett stort utbud av kulturella evenemang och utställningar i området. Möllevångstorget är dessutom en stark symbol för Malmöborna eftersom det sker demonstrationer och andra kulturella och politiska evenemang på platsen.

Torget ligger nära Malmös största busstorg (Södervärn) och sedan Citytunneln invigdes i december 2010 (Malmö stads hemsida, Citytunneln [online], 2011-05-04) har tillgängligheten till torget blivit ännu bättre då Triangelns tågstation ligger endast några kvarter därifrån. Bergsgatan som passerar torgets västra del leder in mot de mer centrala delarna av Malmö. Alla dessa aspekter gör att det är rörelse och aktivitet på torget under princip hela dygnet. Torgytan omges till största del av restauranger och mindre butiker som har sina entréer in mot torget. Det finns också vägar i anslutning till torgytan (Figur 2), i väster gränsar Bergsgatan som är livligt trafikerad av bilar och bussar. Utöver Bergsgatan finns det fyra mindre gator som interagerar med torget. I torgets sydöstra hörn ansluter

Claesgatan och Ystadsvägen löper längs med torgets södra del. Utmed Ystadsvägen finns det parkeringsfickor och i det nordöstra hörnet ansluter Ängelholmsvägen och Simrishamnsvägen.

Figur 2: Planutsnitt över Möllevångstorget och dess omgivning. (Stadsbyggnadskontoret Malmö stad, Grundkarta. Tillåtelse att användas för publicering av Stadsbyggnadskontoret Malmö stad, 2011-05-18)

3.3 Aktiviteter på torget

Aktiviteterna på torget är många och varierande. Den största aktivitet som sker under dagtid är torghandeln. Torghandeln startar redan 07.00 på morgonen och pågår fram till 15.00 alla dagar utom söndagar. Lördagen står för den största torghandelsdagen. Torghandeln är som livligast under sommarhalvåret men det är några få som trotsar vädret och kylan och säljer sina varor även under vinterhalvåret. På torget säljs främst frukt, grönsaker och blommor.

Kvälls- och nattetid är det restaurangerna och dess uteserveringar som utgör torgets aktivitet. Restaurangerna är välbesökta året runt och det är mycket vanligt att gå hit och umgås över en öl eller två. Utöver dessa större aktiviteter sker det också vardagliga, mindre aktiviteter på torget så som att sola, strosa, titta på människor, läsa tidningen och leka.

3.4 Möllevångstorgets utformning

Möllevångstorget är ett relativt stort torg med en stor öppen torgyta. Räknar man enbart torgytan och uteslutet de gator som interagerar med torget är storleken ca 110 x 60 meter. Hela torgytan är belagd med smågatsten (markerat som mörkgrått, Figur 2) medan gatorna och cykelvägen är asfalterade (markerat som ljusgrått, Figur 2). Torgytan ramas in av två trädtrader utmed den norra och södra sidan men utöver denna vegetation är det enbart uteserveringarnas blomlådor som ger platsen grönska. På torgytan finns ett gatukök (Sibylla) med uteservering och i denna byggnad finns också offentliga toaletter. Utöver denna byggnad finns det en bussholstena som är placerad i torgets västra del utmed Bergsgatan. På torgytan finns också en staty som heter Arbetets ära. På fotografiet nedan (Figur 3) visas en vy mot torgets västra del där statyn, byggnaden med gatuköket och trädtrader är synliga.

Figur 3: Vy över Möllevångstorget, mot väster. (Foto: Linnéa Björk, 2011-05-01)

På torgytan finns det så kallade pollare som är till för att begränsa framkomligheten för bilen. Dessa är främst placerade utmed fasader men också på ställen för att förtydliga att det är förbjudet att köra in på torgytan med bil. Det finns också vägskyltar med gånggata uppsatta på torgytan. Utmed torgets kanter, längs den norra och östra sidan, är uteserveringar placerade, dessa är markerade på planen med rutigt mönster (Figur 2). På torgytan finns också många cykelställ som alla är placerade längs med torgytans kanter. Ljussättningen på torget kvälls- och nattetid består av lampstolpar som är placerade längs kanterna av torget. Utöver dessa finns det hängande lampor över några av gatorna.

Statyn, Arbetets ära, är från 1930-talet och gjord av konstnären Axel Ebbe. Statyn symboliserar stadsdelens arbetarhistoria (Malmö stads hemsida, Arbetarrörelsen [online], 2011-05-05). Statyn fungerar som mötespunkt på torget men också som sittplats. När det sker speciella evenemang på torget, som manifestation, får statyn en betydligt mer central roll. Fotografiet (Figur 4) på kommande sida illustrerar statyns centrala roll under

vänsterpartiets manifestation den första maj 2011. Utöver denna sitt möjlighet finns det tre stycken bänkar på torgytan som är placerade i den nordöstra delen.

Figur 4: Arbetets ära får en central plats på torget under vänsterpartiets manifestation.
(Foto: Linnéa Björk, 2011-05-01)

4 Resultat av observation

Under denna rubrik redovisas resultatet av observationerna på Möllevångstorget. De två platsteorierna kommer att prövas i praktiken genom att observationerna appliceras på teorierna och dess strategier.

Observationerna har främst inriktat sig på hur rörelsen ser ut på torget men också vilka aktiviteter som sker. Rörelserna över torget förändras ständigt utifrån vilka aktiviteter som är närvarande på platsen, dvs. rörelserna påverkas av olika aktanter. Ett av de största rörelsestråken som uppmärksammas är en diagonal rörelse över torgytan. På fotografiet nedan kan man antyda denna diagonala rörelse (Figur 5). Den diagonala rörelsen går från övergångsstället i sydväst till det nordöstra hörnet där torget ansluter till två gator (Figur 2). Rörelsestråket är lika populärt för både cyklister som för gångtrafikanter. Den diagonala rörelsen är som tydligast när torgytan inte är ockuperad av torghandel eller annan aktivitet dvs. då torgytan är öppen och flexibel. Den diagonala rörelsen över torget fungerar främst som en transportsträcka och används för att ta sig till andra sidan och vidare mot ett mål bortom torgets gräns. Enligt Gehl är denna diagonala rörelse en vanlig företeelse eftersom han menar att då vi människor ser vårt mål tar vi gärna den kortaste vägen (Gehl, 2010, sid. 141). På Möllevångstorget som har en stor öppen yta är denna företeelse mycket påtaglig och även Gehl har dokumenterat samma fenomen under en torganalys i Köpenhamn (Gehl, 2010, sid. 137). Den kraftiga rörelsen över torget kan ses som en territoriell taktik eftersom den är tillfällig och personen som använder sig av stråket gör ett medvetet val att korsa torgytan.

Figur 5: Fotografiet visar hur människorna förflyttar sig i en diagonal riktning över torget. (Foto: Linnéa Björk, 2011-05-01)

Däremot om det sker aktivitet på den öppna torgytan, så som torghandel, försvinner den diagonala rörelsen och besökarna tvingas istället att ta vägen runt torghandeln. Detta innebär att om det sker aktivitet på torget måste vi ta hänsyn till de aktanter som är närvarande. Då det är torghandel utgörs de tydligaste aktanterna av torgstånden (Figur 6) och dessa aktanter bidrar till att förändra rörelsen över torget. Enligt Kärrholm är torghandeln ett samhällsfenomen och en territoriell strategi eftersom området är reglerat och planerat för detta ändamål en viss tid på dygnet (Kärrholm, 2004, sid. 33). Utifrån detta fall är det tydligt att vårt beteende uppstår i samverkan med materiella ting.

Figur 6: Møllevångstorget under torghandel.
(Foto: Linnéa Björk, 2011-04-20)

Gehl har under sina observationer uppmärksammat att genvägar är populära trots att markunderlaget är sämre än på övriga stråk. Han liknar detta påstående med att vi ofta väljer att korsa vägar som är kraftigt trafikerade trots att det finns ett övergångsställe en bit därifrån (Gehl, 2010, sid. 137). På Møllevångstorget väljs genvägen trots att markmaterialet, gatstenen, är ojämnare än cykelvägens markmaterial som utgörs av asfalt men eftersom gatsten är ett acceptabelt underlag för både cykel- och gångtrafikanter blir torgytan en naturlig genväg.

Møllevångstorget präglas av olika aktiviteter vid olika tidpunkter på dygnet. De nödvändiga aktiviteterna är främst representerade på torget då Malmöborna tar sig till och från jobbet alternativt skolan, dvs. på morgonen och på eftermiddagen runt 16-tiden. På morgonen fungerar torget främst som transportsträcka och det är få som uppehåller sig på torget. Mitt på dagen och på kvällen är det istället de valbara och sociala aktiviteterna som präglar torget. De valbara aktiviteterna består bl.a. av torghandel, tidningsläsning, promenad, lek och restaurangbesök. De sociala aktiviteterna är närvarande på torget under hela dygnet men i varierad utsträckning. Den sociala aktiviteten är som starkast då vädret är soligt och fint eller då det sker en gemensam tillställning på torget. Enligt Gehl är det viktigt att det finns någonting att titta på och diskutera utefter för att det ska uppstå en konversation mellan personer som inte är bekanta sedan tidigare (Gehl, 2010, sid. 23).

Under observationen den första maj exemplifierades detta tydligt då den sociala kontakten blev betydligt intensivare under den period som manifestationen ägde rum.

När vädret inbjuder till att vistas utomhus ökar aktiviteten på Möllevångstorget och människor väljer att uppehålla sig på torget. Observationerna visar tydligt att det vid fint väder är de valbara aktiviteterna som är mest representerade och vid dåligt väder fungerar torget nästan enbart som transportsträcka dvs. det sker bara nödvändiga aktiviteter på platsen när vädret är sämre. Detta är enligt Gehl en helt naturlig följd av dåligt väder eftersom han anser att omgivningen och vädret har stor påverkan på våra aktiviteter i det offentliga rummet. Gehl anser att omgivningen måste vara attraktiv och ge skydd mot dåligt väder och vind för att platsen ska fungera att vistas på vid dessa tillfällen (Gehl, 2010, sid. 11). På Möllevångstorget finns det bra tillgång på det fina vädret och många platser att vistas kring om man vill sola och umgås bl.a. eftersom torget är orienterat så att solen skiner på platsen större delen av dagen. Däremot att skydda sig mot dåligt väder är svårare, det finns en liten plats med tak vid gatuköket men utöver det är det bara fasaderna som eventuellt kan fungera som skydd.

De aktanter som är stationära på torget är bl.a. gatuköket, Arbetets ära, busskuren, cykelställen och trädraderna. Många av dessa aktanter får större betydelse när det är dåligt väder och när mörkret faller. Besökarna ter sig då närmre dessa materiella ting och använder sig av dem för att ta sig över torget. Aktanterna fungerar troligtvis som regnskydd och som vägledare i mörkret.

Möllevångstorget har få territoriella strategier eftersom torgytan består av en stor öppen yta. Den tydligaste territoriella strategin på torgytan är cykelvägen som är orienterad längs den södra delen av torget (Figur 2). Fotografiet nedan (Figur 7) visar en vy över cykelvägens territorium. Denna territoriella strategi bibehålls som cykelväg eftersom det finns vägskyltar och markeringar i marken som påvisar att det är en cykelväg och dessa ting kan ses som aktanter som bibehåller cykelvägens territorium.

Figur 7: Cykelvägen som leder längs torgets södra sida.
(Foto: Linnéa Björk, 2011-04-20)

Utöver cykelvägen kan också cykelställen, bilparkeringarna, gatorna, busshållplatsen, toaletterna och uteserveringarna definieras som territoriella strategier eftersom det är områden som är planerade för en viss funktion sedan tidigare (Kärholm, 2004, sid. 252).

På torgytan är det fritt fram att röra sig hur man vill eftersom det inte finns några territoriella strategier att följa på den öppna ytan. Kärholm menar att torg som är mindre kontrollerade, dvs. innehåller färre territoriella strategier är en flexibel plats. Vidare påpekar han att det inte behöver innebära att torget fungerar bättre eller sämre, utan bara att aktiviteterna på platsen påverkas (Kärholm, 2005, sid. 108). Utifrån Kärholms påstående kan Möllevångstorget tolkas som ett flexibelt torg på grund av sin stora öppna torgyta där det kan ske många varierande aktiviteter växelvis men också samtidigt. På ett flexibelt torg samspelar varierande aktiviteter och platsen inbjuder till nya och personliga beteenden. Torgets flexibilitet leder till att samspelet mellan olika trafikanter och aktiviteter blir påtagligt och besökarna på torget tvingas ta hänsyn till varandra.

Att ta hänsyn till varandra är viktigt men när olika transportmedel möts menar Kärholm att det kan uppstå territoriella konflikter (Kärholm, 2004, sid. 248). På Möllevångstorget, i det sydöstra hörnet (Figur 2), finns ett kritiskt hörn där både bilar, cyklister och fotgängare möts i en trevägskorsning. Även Gehl påtalar denna konflikt då han talar om människan respektive bilens olika skalnivåer i stadens rum och hur dessa inte är anpassade till varandra (Gehl, 2010, sid. 71).

Enligt Gehl är det viktigt för en plats, och inte minst för ett torg, att det finns goda möjligheter att sitta och stå (Gehl, 2010, sid. 155). På Möllevångstorget utgörs sittplatserna av tre bänkar och av statyn Arbetets ära. Utifrån Gehls indelning utgör bänkarna de primära sittplatserna medan statyn kompletterar som sekundär med sina trappsteg (Gehl, 2010, sid. 159-161). Båda dessa sittmöjligheter är flitigt använda under hela dygnet och när det är soligt och varmt är de extra populära. Statyn är en tydlig mötespunkt på torget och det är populärt för ungdomar att umgås där, fotografiet nedan illustrerar detta (Figur 8).

Figur 8: Ungdomar som använder sig av statyn vid soligt väder. (Foto: Linnéa Björk, 2011-04-20)

Utifrån Kärholm produktionsmodell kan man tolka detta beteende som en territoriell appropriation (Kärholm, 2005, sid. 102). Eftersom ungdomarna använder statyn som sin plats men de är dock omedvetna om att platsen uppmärksammas som upptagen för de som passerar. Bänkarna och statyn har en strategisk plats på torget där det finns möjlighet att ha utblick över torget och på det viset ha koll på vad som händer. Enligt Gehl är detta en attraktiv sitt möjlighet (Gehl, 2010, sid. 159).

Att erbjuda attraktiva stå möjligheter är enligt Gehl också en viktig egenskap för en plats (Gehl, 2010, sid. 147). På Møllevångstorget är stå aktiviteten låg men däremot om det är varmt och soligt ökar stå aktiviteten betydligt. De mest populära platserna att stå vid är längs fasaderna och hängandes, eller snarare halvsittandes, mot pollarna. Stå aktiviteten utmed fasaden illustreras i fotografiet nedan (Figur 9). Denna aktivitet kan ses som en territoriell appropriation, precis som ungdomarnas beteende vid statyn.

Figur 9: Fotografiet visar att fasaden är en populär plats att uppehålla sig intill när det är vackert väder. (Foto: Linnéa Björk, 2011-04-20)

På Møllevångstorget sker olika aktiviteter över dagen och enligt Kärholm betyder det att torget har olika territorium över dygnet (Kärholm, 2004, sid. 100). Ett exempel är den öppna torgytan som fungerar som torghandel under dagen för att sedan ibland ge plats för manifestation och däremellan fungera som transportsträcka. Mellan dessa aktiviteter är andra aktiviteter också representerade så som städning, sophämtning, varutransporter och lek.

Møllevångstorget är, som nämnts tidigare, en plats för både politiska och kulturella evenemang och under min observation den första maj var det vänsterpartiets manifestation på torget. Enligt Kärholm är manifestationen och torghandeln ett samhällsfenomen och en territoriell association. Torghandeln förklarades tidigare som en territoriell strategi och hamnar därför i två produktions definitioner. Manifestationen associerar till att torget är en

plats där det är accepterat att uttrycka sina politiska åsikter medan torghandeln istället associeras av Malmöborna som den största och bästa torghandeln i staden (Kärrholm, 2005, sid. 102).

Monumentet och bänkarna är ett annat exempel där olika aktiviteter sker i samverkan med varandra. Här samsas barnfamiljer, ungdomar och A-lagare under olika tider på dygnet men det är också vanligt att de olika grupperna använder platsen vid samma tidpunkt. Aktiviteten på bänkarna är en valbar aktivitet och många av beteendena kan ses som en territoriell taktik då det är vanligt att en person vill ha bänken för sig själv och därför beter sig som om den är upptagen. Den territoriella taktiken är alltid tillfällig vilket också stämmer in på aktiviteterna på bänkarna. Kärrholm skulle kalla dessa olika territorier för en växelverkan mellan olika aktiviteter. Han menar att det offentliga rummet är en plats för alla och ska därför kunna fungera för många ändamål och för alla individer (Kärrholm, 2004, sid. 270-271).

Alla åldersgrupper är representerade på torget men det är tydligt att de unga blir fler framåt kvällen. Det är både turister, boende i området och invånare från hela Malmö som använder sig av torget. Utöver de händelser som nämnts tidigare är bl.a. kaffedrickande, tidningsläsning och jogging vanliga aktiviteter på torget. Enligt Gehl är detta valbara aktiviteter som uppstår när omgivningen och vädret inbjuder till utevistelse. De personer som istället använder torget som transportsträcka skulle Gehl påstå utföra en nödvändig aktivitet eftersom de är på väg mot ett mål. Den tredje aktiviteten som Gehl kategoriserar efter, och som nämnts tidigare, är den sociala aktiviteten (Gehl, 2010 sid. 9-12). Den sociala aktiviteten på torget är varierande. De flesta konversationer som sker på torget är mellan människor som verkar känna varandra sedan tidigare och det är vanligt att de småpratar gåendes, ståendes eller sittandes. Utöver dessa konversationer sker det också spontana möten och samtal på torget.

Figur 10: Fotografiet visar de tre bänkarna som finns placerade på torget och de vardagliga aktiviteter som är vanliga på denna plats.
(Foto: Linnéa Björk, 2011-04-20)

Torget kan ses som en stor mötesplats, många hälsar och känner igen varandra eftersom de bor och uppehåller sig inom samma område och efter flera möten kan denna konversation enligt Gehl övergå till vänskap (Gehl, 2010, sid. 19). Enligt Gehls kategorisering sker det sociala kontakt av hög intensitet mellan människor som är bekanta. Däremot skulle den kontakt som sker mellan personer som inte känner varandra, t.ex. torghandlaren och köparen placeras på mitten av intensitets skalan eftersom de samtalar och har ögonkontakt. Den låga intensiteten är också representerad på torget utav de personer som passivt iakttar torgets händelser från t.ex. bänkarna (Gehl, 2010, sid. 15).

Kärholm skriver att det offentliga rummet är en plats där många varierande aktiviteter är tillåtna och ju fler olika aktiviteter som är tillåtna desto fler folk lockas att använda torget (Kärholm, 2005, sid. 109). Detta i sin tur leder till liv och rörelse. Han skriver också att om vi människor inte har något att knyta vårt beteende till uppstår det inte någon aktivitet överhuvudtaget (Kärholm, 2005, sid. 111). Detta påstående kan knytas till Möllevångstorget på det vis att det är tydligt att det är kring de materiella tingen som händelser sker. Vi människor vill helt enkelt ha något att hänga mot eller sitta mot för att känna oss säkra på en plats. Han skriver vidare att saknaden av territoriella strategier kan leda till att en plats saknar karaktär och på så sätt blir öde (Kärholm, 2005, sid. 111) men på Möllevångstorget är avsaknaden av territoriella strategier inget problem utan skänker istället platsen en flexibilitet. Balansen mellan olika territorier, främst de territoriella strategierna, är med andra ord en viktig fråga när det gäller utformning och gestaltning av en plats.

5 Diskussion

I detta avsnitt sker en diskussion och en jämförelse mellan de två platsteorierna. Diskussionen kommer att ta upp om teorierna varit användbara som verktyg för att uppnå en förståelse för torget och i sin tur för det offentliga rummet. Först presenteras en resultatdiskussion utifrån observationerna och därefter följer en metoddiskussion.

5.1 Resultatdiskussion

I förra avsnittet presenterades resultatet av observationerna i kombination med de två platsteorierna. I detta avsnitt kommer jag att föra en diskussion utifrån detta resultat. De två platsteorierna har präglat min studie av Möllevångstorget och gjort att min fokus främst hamnat på hur vi människor uppehåller och förflyttar oss på platsen. Denna fokus uppkom automatiskt då jag under observationerna såg platsen utifrån de två teoretikernas infallsvinklar. Teorierna har hjälpt mig att tolka mina observationer men eftersom teorierna är så pass olika har jag använt mig av dem på olika sätt och de har präglat min förståelse för torget i varierad omfattning.

En av de större skillnaderna mellan teorierna är att de kräver olika mycket tankearbete. Gehls teori är lättförståelig och användbar redan i observationsstadiet. Så fort jag studerat hans teori såg jag på den offentliga miljön på ett helt annat sätt och under observationerna kunde jag redan på plats dra många slutsatser utifrån hans teori. Kärholm's teori däremot krävde betydligt mer eftertanke. Det fungerade bra att studera torget med begreppet territorialitet i tanken men däremot att använda de fyra olika produktionsformerna (Kärholm, 2005, sid. 100) var desto mer komplicerat. I resultatdelen i förra avsnittet var de flesta händelser och beteende som applicerades på Gehls teori uttänkta på plats medan de som applicerats på Kärholm's teori utfördes i ett betydligt senare skede. Gehls tankar om det offentliga rummet var lätta att överföra i praktiken medans Kärholm's tankar och teorier snarare fungerade som ett uppslagsverk.

De olika produktionerna som Kärholm använder sig utav i sin teori har varit komplicerade att använda i praktiken. Den produktion som varit tydligast och mest användbar har varit den territoriella strategin. Den territoriella strategin består av regler som är planerade i förväg, så som cykelvägen och gatorna som är till för transport för cykel respektive bil. Eftersom dessa territorier oftast är tydligt markerade och skiljer sig i utformning från de ytor som inte innehåller en territoriell strategi är det troligtvis därför jag upptäckt dem utan bekymmer. De övriga produktionerna har varit mer invecklade att applicera på olika händelser. Den territoriella taktiken har varit den mest invecklade av de fyra produktionerna och den aktivitet som jag ser som en territoriell taktik är bl.a. den diagonala rörelsen över torget. Denna rörelse uppkommer utifrån att en person använder sig av platsen, dvs. beteendet uppstår utifrån bruk och sker dessutom av ett medvetet val som gör att delar av torgytan på så sätt blir tillfälligt avgränsat.

Den tredje produktionen som är territoriell association var i jämförelse med den territoriella taktiken betydligt mer lättförståelig. I denna definition kategoriserades både torghandeln och den kulturella och politiska anknytning som torget besitter. I den fjärde definitionen som är territoriell appropriation kategoriserades ungdomsgänget vid statyn och stå aktiviteten utmed fasaden. Denna definition var problematisk eftersom det var svårt att veta om personerna medvetet eller omedvetet ockuperade platsen som de uppehöll sig vid. Jag uppfattar det dock som att ungdomarna omedvetet gör platsen till sin egen men trots det så uppfattas platsen för förbipasserande som upptagen. Med stor sannolikhet finns det betydligt fler territorier på Möllevångstorget som jag inte ens reflekterat över och denna kunskap och förståelse ser jag fram emot att skaffa mig vid ett framtida besök på torget.

Begreppet aktant har tyvärr kommit i skymundan under observationerna och jag tror det beror på att de föremål som fanns på platsen har känts så pass självklara att jag inte direkt reflekterat över dem som aktanter. Men under resultatdiskussionen kom aktant trots allt på tal och när jag reflekterar över dess innebörd har jag nog trots allt utvecklat en viss förståelse. Det är intressant att det inte spelar någon roll vad det är för sorts ting utan att det är *ett* ting som gör att det sker en förändring. Att använda sig av begreppet aktant och att se en plats utifrån denna aspekt gör att det blir uppenbart att samverkan mellan oss människor och vårt beteende i det fysiska rummet har en stark koppling.

Genom att studera Möllevångstorget utifrån flera infallsvinklar skulle jag vilja påstå att jag fått en större förståelse för hur vi människor förflyttar och väljer att använda oss av det offentliga rummet. Möllevångstorget har fungerat som representant för det offentliga rummet genom hela arbetet och de beteende och den aktivitet som sker där går med stor sannolikhet även att finna i andra delar av staden, mer eller mindre representerade. Utifrån teorierna tycker jag att jag fått en större förståelse för varför vi människor väljer att t.ex. sitta på en viss plats eller varför vi väljer en viss rörelse över torget.

Detta arbete har förtydligat att det finns ett tydligt samspel mellan oss människor och den fysiska miljön som finns omkring oss. Utifrån Kärrholms påstående om att vi människor måste koppla vårt beteende och handlingar till något i den fysiska miljön (Kärrholm, 2004, sid. 271) förstärker detta samspel ytterligare. Ibland krävs det starka och tydligt reglerade riktlinjer för att t.ex. skapa ordning på en plats där det passerar många personer vid ett och samma tillfälle eller bör en plats vara så flexibel som möjligt för att kunna fungera och användas för många varierande ändamål. Möllevångstorget är ett bra exempel på hur en plats kan vara utformad för att fungerar för många olika aktiviteter. Denna flexibla utformning fungerar dock inte i alla stadens rum, utan varje plats måste gestaltas utifrån sitt syfte och sin egen kontext. Frågan om hur en plats ska utformas för att fungera för sitt syfte är komplicerat och för att jag som framtida landskapsarkitekt ska kunna använda mig av territorialitet som ett gestaltningsverktyg, krävs mer kunskap om ämnet. Det krävs att jag skaffar mig en kunskap och förståelse för platser som är populära och fungerande men också för platser som fungerar mindre bra för att kunna utforma en plats för ett visst ändamål.

De två författarna, Kärrholm och Gehl, valdes för att de skulle komplettera varandra på ett bra sätt och nu med facit hand fungerade de som bra komplement till varandra. Genom

Kärholms teori fick jag svar på hur olika territorier uppstår, hur de används och hur de bibehålls på en plats. Jag har dessutom utvecklat en förståelse för begreppet territorialitet genom att använda begreppet i praktiken och det är ett begrepp som jag med stor sannolikhet kommer använda mig av även i framtiden. Gehls teori däremot gav mig en tydlig bild av hur torget fungerar i ett socialt sammanhang.

Att använda sig av teorier när man studerar en plats är ett bra alternativ för att fördjupa sin kunskap om platsen. Det har varit intressant att jag vid många tillfällen kunnat koppla mitt eget beteende till deras strategier och detta samband har i sin tur ökat mitt förtroende för teoretikernas tankar. Eftersom deras teorier stämmer in på mitt beteende är det möjligt att det också stämmer in på andra människors beteende, men självklart finns det undantag.

Utifrån resultatet av observationerna kan det utläsas att Möllevångstorget är en stor mötesplats och fungerar som en träffpunkt för många människor. Enligt Gehl är detta en av de viktigaste uppgifterna som det offentliga rummet ska erbjuda invånarna, att ge möjlighet till social kontakt (Gehl, 2010, sid.15). Utifrån denna aspekt är Möllevångstorget ett bra exempel på en plats i staden där det sker många sociala möten och där gemenskapen människor emellan är hög. Dock anser jag att torget hade kunnat skapa möjlighet för ännu fler möten om utformningen hade varit annorlunda. Bänkarna är ett exempel, de hade behövt vara fler och placerade på ett sätt som uppmuntrar till social kontakt, dvs. inte placerade utmed en rad utan snarare riktade mot varandra. Gehl framhåller att bänkarnas placering är viktig för att det ska skapas samtal på en plats (Gehl, 2010, sid.170).

Det tydligaste rörelsestråket över torget visade sig, utifrån observationerna, vara en diagonal rörelse rakt över torget. Denna diagonala rörelse uppstår eftersom torget består till stor del av öppen yta vilket gör att personerna på torget har sitt mål i sikte redan när de anländer till torget. Detta fenomen stämmer överrens med Gehls teori om att vi människor är programmerade i att ta den snabbaste vägen mot vårt mål (Gehl, 2010, sid. 141). Rörelsen blir diagonal eftersom många anländer till torget via ett stort övergångsställ över Bergsgatan och i det diagonala hörnet kopplas två gator till torget som har anslutning till omgivande gång- och cykelvägar. Markmaterialet på torgytan spelar också en stor roll till varför så pass många väljer att cykla rakt över torget istället för att följa cykelvägen vid torgets södra kant. Markmaterialet består av smågatsten, som förklarats tidigare och detta material är lämpligt för både gångtrafikanter och cyklister.

Samma fenomen går att utläsa ur en av Gehls studier av ett torg i Köpenhamn, där samma rörelsemönster dokumenterats (Gehl, 2010, sid. 137-138). I detta exempel är markmaterialet betydligt sämre på genvägen men trots det väljer de flesta att ta den korta vägen istället för den mer bekväma.

Under observationstillfällena fick jag en del så kallade aha-upplevelser bl.a. då jag uppmärksammade tydliga stråk som jag aldrig tänkt på trots att jag befunnit mig på torget vid många tillfällen tidigare. Det var dessutom inspirerande när jag under observationerna direkt kunde koppla det jag såg till teoriernas olika strategier.

5.2 Metoddiskussion

Eftersom denna uppsats skrivs under en relativt kort period (10 veckor) har jag varit tvungen att avgränsa mig när det gäller både val av metod och teori. Om det hade funnits mer tid hade jag velat använda mig av två torg istället för ett. Hade jag istället haft två torg i min fallstudie hade det utöver diskussionen om de två olika teorierna också uppkommit en spännande jämförelse mellan de två torgen. Valet av torg, Möllevångstorget, har fungerat bra och mina observationer gav mig tillräckligt med information för att jag skulle ha något att diskutera utefter, på grund av dess varierade och ständiga aktivitet.

Min observation av Möllevångstorget utfördes, som tidigare presenterats, under två dagar och under omständigheterna anser jag detta vara en relevant observationsperiod. Hade jag däremot haft längre tid hade jag velat studera torget under fler dagar men främst under fler tidpunkter på dygnet. Utifrån mina observationer upptäckte jag att det gav mig inte mer information om jag var på plats under en längre tid än en timme, eftersom aktiviteterna i princip är de samma under en längre period. Därför tror jag istället att det hade varit bättre att besöka torget vid fler tillfällen och då nödvändigtvis inte längre än ca 30 minuter per tillfälle.

Mitt val av de två teoretikerna har präglat hela mitt arbete och dessutom min förståelse för torget. Hade jag istället använt mig av andra författare hade antagligen arbetet tagit en annan riktning. Utifrån de två teoretikerna har fokus i min fallstudie kommit att hamna på hur vi människor uppehåller oss på torget och hur vi förflyttar oss på platsen. Kanske är det så att jag missat andra aspekter av torget då jag varit bländad av teoriernas synvinklar. Hade jag istället använt mig av andra teoretiker hade fokus antagligen legat på andra aspekter. Hade jag haft mer tid hade jag även velat studera hur andra teorier hade hjälpt mig att få nya infallsvinklar på torgets funktion, men på grund av tidsbrist får detta vara ett ämne för framtida studier.

6 Avslutande reflektion

Här följer en avslutande reflektion om frågeställningen blivit besvarad och om syftet med uppsatsen är uppnått. Först presenteras uppsatsens slutsatser och sedan följer mina reflektioner över fortsatt forskning inom ämnet.

6.1 Uppsatsens slutsatser

Uppsatsens syfte har varit att utforska om två platsteorier kan användas som redskap för att förstå hur en plats fungerar. Utifrån detta syfte vill jag söka en förståelse för hur det fysiska rummet fungerar och hur vi människor rör och beter oss i det offentliga rummet.

Kan två platsteorier hjälpa mig att få en djupare förståelse för hur en plats fungerar? Utifrån min fallstudie på Möllevångstorget är mitt svar ja. De två platsteorierna har fungerat som redskap för att öka min förståelse för torget och teorierna har dessutom ibland kunnat ge svar på frågan varför vissa företeelser inträffar. Teorierna gjorde att jag såg torget från flera infallsvinklar och jag fick därför en bredare syn på torget. Utifrån de infallsvinklar teorierna gav mig uppfattade jag händelser och beteenden på torget som jag annars inte hade tänkt på i samma utsträckning.

Har detta i sin tur gett mig en större förståelse för det fysiska rummet och hur vi människor rör och beter oss på det offentliga rummet? Denna fråga är svårare att ge ett direkt svar på eftersom Möllevångstorget bara är en representation av det offentliga rummet. Det finns med stor säkerhet platser i staden som fungerar i stort sett likadant men också platser som fungerar helt annorlunda. Däremot kan jag konstatera att jag utvecklat förståelse för hur platser och människor samverkar. Jag har insett att kopplingen däremellan är tydlig och att det är den fysiska miljön som avgör hur vi väljer att bete och röra oss på en plats, vilket jag tycker är fascinerande.

Jag har dessutom fått en helt ny förmåga, nämligen att avläsa människors beteenden i stadens rum och detta är en kunskap som jag kan applicera på vilken plats som helst i staden. Som jag förklarade tidigare kan jag inte säga att jag fått en full förståelse för hur den offentliga miljön fungerar, men nu har jag verktygen för att nå en bra bit på vägen.

Jag skrev också i min inledning att jag hoppas att uppsatsen ska kunna fungera som ett verktyg för andra landskapsarkitektstudenter. Det tydliga samspelet mellan beteende och arkitektonisk gestaltning gör det extra viktigt för landskapsarkitekter att skapa förståelse för dessa beteenden för att vi ska kunna skapa en plats med en viss funktion. Arbetets innehåll kan ge inspiration när det gäller att analysera och studera en plats, men den kan också ge konkreta förslag och idéer på vad landskapsarkitekter bör tänka på för att skapa en lyckad gestaltning utifrån ett visst syfte.

6.2 Förslag på fortsatt forskning

För att komma vidare inom ämnet och utöka förståelsen för det offentliga rummet måste Möllevångstorget sättas in i ett större sammanhang och jämföras med andra torg och platser i staden. Jag presenterar här nedan några alternativa frågeställningar som jag anser vara relevanta för att utveckla förståelsen för samspelet mellan människan och den fysiska miljön.

- Hur är Möllevångstorgets utformning och användning i jämförelse med ett annat torg i Malmö? Sker det samma aktiviteter och hur är detta i så fall kopplat till torgets utformning?
- Hur ser andra teoretiker på Möllevångstorgets? Kan fler teoretiker öka min förståelse för Möllevångstorget och i sin tur det offentliga rummet ytterligare?
- Kommer Möllevångstorget i framtiden även att fungera som en stor mötesplats? Vad krävs för att mångfalden och de varierande aktiviteterna ska kvarstå?
- Eftersom Möllevångstorget endast är en liten del i Malmös offentliga rum börjar jag fundera över hur andra platser i staden fungerar. Hur fungerar en gågata, ett torg mitt i centrum eller ett torg i en mindre stad? Är våra beteende och rörelser annorlunda på dessa platser?

7 Referenser

7.1 Elektroniska källor

Malmö stads hemsida (2010), Citytunneln [online], tillgänglig via <http://www.malmo.se/citytunneln> [2011-05-04]

Malmö stads hemsida (2010), Gemenskaper - Arbetarrörelsen [online], tillgänglig via <http://www.malmo.se/download/18.76105f1c125780a6228800024652/gemenskaper.huvudtext.kopieringsskyddad.pdf#search='1930+arbetets+%C3%A4ra'> [2011-05-05]

7.2 Tryckta källor

Gehl, Jan (2010) *Life Between Buildings Using Public Space*. Skive: Arkitektens Förlag.

Kärholm, Mattias (2004) *Arkitekturens territorialitet*. Lund: Grahns Tryckeri AB.

Kärholm, Mattias (2005) Territorial Complexity in Public Places – a Study of Territorial Production at Three Squares in Lund. *Nordic Journal of Architectural Research*. Vol. 18, Nr 1, 2005, sid. 99-114.